

Vánoční prázdniny dávají politice prostor k tomu, aby nás učinila horšími

TREVOR BURRUS

Politika nás dělá horšími – a to nejvíce o vánočních prázdninách.

„Jestli můj šílený strýček z Bloku proti islámu řekne ještě něco o muslimech nebo o Paříži, převrátím stůl s večerí, odejdu do svého dětského pokoje a budu listovat starými vydáními Bravička.“

„Co to dělá ta levičácká škola našemu klukovi? Neměli bychom ho tam znova pouštět.“

„Proč jste takoví zapšklí, mami a tati? Existuje vůbec něco, co není Kalouskova chyba?!?“

Vítejte v české vánoční tradici. Ke kaprovi a bramborovému salátu se nyní jako příloha podává politické překřikování, obzvlášť po několika panácích vaječného koňaku.

Problém je samozřejmě v tom, že „oni“ to nechápu. Jak by mohli? Mozky mámy s tátou by mohly být přímo napojeny na

© wenani / dollarphotoclub

Televizní noviny na Nově tak, jako to měli v Matrixu. Pravdoláskařské univerzity jsou oddělené od reality stejně hermeticky jako Severní Korea. A ani mi nepřipomínejte strejdu Vaška, jehož vesnický světonázor je divnou směsicí strachu z ruské okupace a požadavku na vyšší zemědělské dotace.

Jak můžete očekávat, že budete žít v jednom státě s lidmi, kteří volí fašisty, zatímco vy volíte liberály? Když oni žijí

ve falešném světě vytvořeném médií, která slouží svým vlastním zájmům, a vy žijete v realitě? Pravděpodobně bude nejlepší, když si dáme dvojnásobnou dávku toho vaječného koňaku a potřetí se podíváme na Popelku.

Ale není to „jejich“ chyba, je to chyba politiky – přesněji politizace dalších a dalších důležitých a nesmiřitelných hodnot.

(Pokračování na str. 2)

DÁLE ČTĚTE:

Trevor Burrus

Vánoční prázdniny dávají politice prostor k tomu, aby nás učinila horšími

Bryan Caplan

Co je vidět, co není vidět, válka a mír

Martin Pánek

Každý nový parlament je ještě horší než ten předchozí

Sarah Skwireová

Jak matky zároveň vyvracejí i potvrzují standardní ekonomickou teorii

Sheldon Richman

Žádný pořádný libertariánský důvod, proč nelegalizovat svatby homosexuálů, neexistuje

Don Boudreaux

Ekonomický způsob kladení otázek

Co je vidět, co není vidět, válka a mír

BRYAN CAPLAN

Ekonomové a libertariáni často tvrdí, že hloupá opatření přežívají jen díky tomu, že výhody státních zásahů jsou často mnohem zřetelnější než jejich skrytá cena. A řada z nich na podporu svých argumentů sahá po dnes už klasickém eseji Fréderica Bastiata „Co je vidět a co není vidět“. V něm Bastiat píše:

„V ekonomické sféře způsobuje určitý čin nebo zvyk, určitá instituce nebo určitý zákon nikoliv pouze jeden, nýbrž celou

sérii účinků. Pouze první z těchto účinků je bezprostřední – zjevuje se simultánně se svojí příčinou; pouze tento účinek je viditelný. Ostatní účinky se zjevují jen postupně; nejsou viditelné. Máme velké štěstí, pokud jsme s to je předvídat.

[...]

Tento rozdíl je však ohromný, protože skoro vždy dochází k tomu, že když bezprostřední následek je příznivý, tak následky pozdější jsou zhoubné a naopak.

(Pokračování na str. 2)

Vánoční...

(Pokračování ze strany 1)

Česká republika je hluboko rozděleným národem střetávajících se hodnot částečně proto, že politika nás takové stvořila. Ať jste na jakékoliv straně politického spektra, nadešel čas přestat nesnášet hráče a začít nesnášet samotnou hru.

Bylo to tu takové klidné, progresivní zákoutí, než se sem nastěhovali. Se svými nárazníky oblepenými slogany jako „Islám v ČR nechceme“ a „Zeman 2018“ tu vyčnívali jako sparfani v Edenu. Pak začali chodit na třídní schůzky a začali požadovat změny ve výuce. Méně environmentalismu, více národního obrození. A další se k nim přidali, dřív se možná obávali promluvit nahlas. Teď tu máme politický boj o školní osnovy a dva sousedské večírky: jeden pro modré a jeden pro červené. Přátelé jsou teď nepřáteli, děti si spolu nesmějí hrát. Ale proč sem museli přijít a snažit se ovládnout vzdělání vašich dětí?

Odpověď je, samozřejmě, protože politika ovládá vzdělání. A dokud je ovládat bude, jinak to ani být nemůže. Vzdělání budoucích generací je příliš důležité. Než abychom nechali kontrolu nad vzděláním jednotlivým rodičům, dali jsme kontrolu

těm, kdo dokážou nalákat 50 % + 1 hlas. A protože výsledky jsou hra s nulovým součtem – co jedna strana vyhraje, to druhá ztratí – jsou sázky o to vyšší. Takže lidé se dohadují ne proto, že by chtěli, ale protože musí.

Jako v každé jiné hře vytváří pravidla přístup a strategie hráčů. Hodte dva bratry do Kolosea na gladiátorský zápas na život a na smrt a bratrská láska rychle vyprchá. Hodte sourozence, sousedy nebo přátele do politického světa, který čím dál více řídí naše nejhlubší hodnoty, a láska a péče se rychle vymění za zášť.

Ve většinovém volebním systému je to ještě horší. Tento volební systém prvního na pásce předělává kontinuum možností do binární volby. Tím vnucuje černobílé myšlení do světa, který má většinou povahu mnoha odstínů šedi. Týmy (politici), roztléskávačky (komentátoři) a fanoušci (voliči) se soustředí kolem uměle schizmatického svetonázoru.

A odtud to převezme naše zaujatost. Teď, když jsme vytvořili problém – „která skupina 50 % + 1 bude kontrolovat vzdělání každého?“ – vnutili binární volbu – „budeme učit buď stvoření, nebo evoluci“ – a vytvořili týmy, které se shluknou kolem těchto řešení – „jste popírač vědy, nebo podporovatel vědy?“ – se naše prehistorické a sobě sloužící mozky dají do práce

a ujistí nás, že jsme na straně spravedlnosti a pravdy. Nejpobláznějšími komentátory a politiky se stanou ti nejostřejší a nejdogmatictější z nich, kteří krmí náš smysl pro spravedlnost jako kazatelé v sektě.

To je váš mozek při myšlení o politice a toto jsou lidé, které přepolitizovaný svět vytváří. A je to nevyhnutelné, pokud bude politika pokračovat v přebírání dalších našich nejhlubších, nerozdílnějších hodnot.

V klasicky liberálních a libertariánských principech je cílem poskytnout svobodným a rozdílným lidem operační systém k tomu, aby spolu mohli namísto soupeření úspěšně spolupracovat a vytvořili tak Minecraft lidské geniality a rozkvětu, nikoliv boj na život a na smrt ve stylu Call od Duty. Omezení rozsahu politického rozhodovacího procesu vytváří jeden typ vzájemného odzbrojení – „Nebudu se snažit kontrolovat tvoje vzdělání nebo zdraví, když ty se nebudeš snažit kontrolovat moje.“

Minimální vláda má vedle nižšího zadlužení, méně obsazených vězení a méně militarizované policie i další výhody. Může také zachránit vaši rodinu.

*Trevor Burrus je research fellow v Cato Institutu a spolumoderátor podcastu Free Thoughts na webu Libertarianism.org.
Do češtiny převedl Martin Pánek.*

Co je vidět...

(Pokračování ze strany 1)

Z toho plyne, že špatný ekonom má za cíl malý prospěch v přítomnosti, jenž bude mít v budoucnosti za následek velké zlo, zatímco opravdový ekonom se zaměřuje na velký budoucí prospěch, ovšem za rizika, že v přítomné době se projeví malé zlo.“

Já osobně Bastiatův způsob argumentace a vůbec celý tenhle esej miluju už po léta... Až nedávno jsem si ale uvědomil, že existuje jeden obrovský příklad, který Bastiatově základní myšlenku odporuje, a to válka. Bezprostřední a zcela viditelné důsledky války jsou příšerné. A když to Erich Maria Remarque v knize *Na západní frontě klid* popsal tak přesně a výmluvně, nemusím snad víc vysvětlovat:

„V poschodí pod námi leží ranění do břicha a páteře, do hlavy a amputovaní po obou stranách. V pravém křídle rány do čelisti, otrávení plynem, rány do nosu, uší a krku. V levém křídle slepí a rány do plic, do pánve, do kloubů, do ledvin, do moudří, do žaludku. Tady teprve je vidět, kam všude může být člověk trefen.“

(...)

Lze těžko chápat, že nad těmito rozbitými těly jsou ještě lidské obličejky, v nichž jde

život svým každodenním chodem. A přitom je to jen jeden lazaret, jen jedna stanice a je jich statisíce po Německu, statisíce po Rusku. Jak nesmyslné je všechno, co bylo psáno, děláno, myšleno proti válce, když je takového něco možné! To všechno je vylhané a bezvýznamné, když tisíciletá kultura nemůže zabránit ani tomu, aby nebyly prolity tyto proudy krve, aby neexistovaly po statisících tyto žaláře muk. Teprve lazaret ukazuje, co je to válka.“

Pokud by lidé válku soudili čistě podle jasně viditelných, okamžitých důsledků, tak by byl pacifismus skoro univerzální ideologií. Takže abyste prodali veřejnosti válku, musíte lidi přesvědčit, že někde v dálce existují skryté a fantastické výhody, které její vedení přinese. Přesto je, naproti tomu, co tvrdí Bastiat, až směšně jednoduché to dokázat. Když lidem řeknete, že sama nebesa se zřítí, jestliže se jejich země nevydá do boje, uvěří vám – ačkoliv to nejhorší, co se může stát, je většinou ztráta nějakého dalekého území, které většina z nich ani nenajde na mapě.

Nejlepší vysvětlení, se kterým jsem byl schopen přijít, je, že Bastiatem popsaný princip viditelného/neviditelného není obecná psychologická tendence. Místo toho je to projev protitřžních předsud-

ků: lidé nemají trhy rádi, a tak lehce odmítnou názory poukazující na jejich skryté výhody. Naproti tomu, pokud jsou nakloněni nějaké instituci, o to spíš uvěří jejím slibům – i kdyby podle ní byl trávník zelenější, než ve skutečnosti je. Dobrým příkladem takového stranění jsou pak nejen vlády, ale také náboženství, medicína nebo vzdělávání.

A když se budeme bavit o neviditelných přínosech války, ocitneme se přímo uprostřed bouře iracionality. Nejenom, že lidé mají vládu – tedy instituci odpovědnou za válečné tažení – rádi. Podpora nějakého konfliktu s sebou nese rovněž předsudky sahající až do zahraničí. Totiž: Když nám někdo oznámí, že smrt skupinky divochů z nějaké vzdálené země zachrání naši matku vlast a vyléčí naše rodiny, rádi mu uvěříme – a to přesto, že strašlivé scény z Remarquy máme přímo před očima.

Bryan Caplan je profesor ekonomie na George Mason University. Přeložil Ondřej Trhoň. (V citaci Co je vidět a co není vidět je použit překlad Doc. PhDr. Jána Pavlíka převzatý z webových stránek Bastiat.cz, pasáže z knihy Na západní frontě klid jsou vyjmuty z vydání, které přeložil roku 1929 Bohumil Mathesius.)

Každý nový parlament je ještě horší než ten předchozí

MARTIN PÁNEK

Znáte to. Jdete k volbám, vhodíte do urny volební lístek a s úlevou se vracíte domů. Říkáte si, že ta poslední vláda byla tak strašná, že ta nová musí být lepší, i kdyby čert na koze jezdil.

První půlrok vlády jako by vám dával za pravdu. Provaření ministři byli vykroužkování čerstvými tvářemi, odklizení do státních podniků nebo do Bruselu, aby nebyli voličům moc na očích. Na ministerstva byli dosazeni noví ministři, často se pyšníci tituly z věhlasných zahraničních univerzit, nová parlamentní strana slibuje nové přístupy a inspiraci ze zemí, kde mají zkušenosti s reformou zdravotní, školskou, daňovou, ekologickou... Všechno vypadá tak pozitivně, až si říkáte, že se třeba opravdu v politice občas najde osvícený reformátor typu Rogera Douglase a že projednou skutečně bude na konci volebního období líp občanům, nejenom ministrům.

Ale než se nadějete, je všechen liberální étos pryč. Vláda najednou posílá do Sněmovny takové návrhy zákonů, že si nejste jisti, zda chce vláda slavít Den daňové svobody na Kalouskovy narozeniny (17. prosince) nebo chce všechny investory vyhnat do Ruska a všechny občany nahnat do vězení.

Parlamenty do roku 2006

Stručný přehled historie českých sněmoven od rozdělení federace ukazuje neblahý trend. První „Klausův“ parlament byl zaměstnán velkými liberalizačními reformami – a i když se bezpochyby najdou věci hodné kritiky, jako je zvyšování minimální mzdy nebo poplatků pro Českou televizi[1] – očima liberála hodnotím léta 1992–1996 jako čisté pozitivum. Druhý Klausův parlament (1996–1998) už byl poznamenán velkou silou Zemanovy ČSSD, slabostí a nejednotností vládní kóalice a hospodářským propadem, takže z liberalizační agendy příliš nezbylo, museli jsme si utáhnout opasky, a přesto vláda poprvé hospodařila se schodkem. Druhý Klausův parlament také např. zpoplatnil české dálnice.

Za Zemana sice došlo k privatizacím bank nebo Českého Telecomu, ale nejenže jsme se nedočkali žádných podstatných reforem zastaralých systémů z komunismu (nejhorší jsou v tomto směru zdravotní a důchodový systém, oba plně v režii státu a odsouzené dříve či později k bankrotu) a Česká republika se tak stala slovy

Václava Klause „zemí, kde se nevládne“, schodkové hospodaření se stalo něčím, za co už se vláda a parlament ani nestyděly, naopak vychloubyly se tím. Ani nové omezující zákony jako autorský zákon, který nově zdanil občany autorskými poplatky, nebo zákon o ochraně hospodářské soutěže nestačily k tomu, aby se naplnilo proroctví Miroslava Macka o historickém znemožnění sociální demokracie, a tak jsme se ocitli v roce 2002.

Volby v létě tohoto roku jsou zajímavé tím, že na jedné straně se pravicoví reformátoři 90. let po těchto volbách už nikdy nestali sněmovní většinou. Jejich místo postupně zaujali noví marketingoví politici, kteří v podstatě udělají cokoliv, aby se udrželi o týden déle u moci, jak ukážeme níže. A na levici po těchto volbách vystřídala Zemanovu školu – která se zabývala převážně „velkými“ makroekonomickými tématy – nová levicová škola, toužící regulovat všechny ceny a všechny činnosti, které člověk za den podnikne.

Nešťastnou historickou nevyhnutelností pak byl vstup České republiky do EU, jenž znamenal okamžité přijetí celého stávajícího *acquis communautaire*, tedy unijní legislativy, a budoucí přijetí všech euronemeslů, které si v Bruselu vymysleli a vymyslí.

Za komického sociálně-demokratického trojpremiérství Špidla-Gross-Paroubek a ministra financí Sobotky, jenž nikdy neslyšel o Lafferově křivce, jsme se tak dočkali pravidelných více než stomiliardových schodků, navyšování daní, zvyšování regulační zátěže, kolkování lihovin, vyvlastnění minoritních akcionářů nebo majitelů pozemků pro účely soukromých firem. Na druhé straně je nutné pochválit tuto sněmovnu, že zrušila základní vojenskou službu.

Nechvalná éra ODS ve vládě

Mnoho předplatitelů Laissez Faire včetně autora tohoto článku si zcela vážně myslelo, že volby roku 2006 na tomto neuspokojivém trendu něco změní. *Modrá šance*, kterou ODS vypracovala během více než osmi let v opozici, slibovala nejenom navrátit škody spáchané sociální demokracií, ale také rovnou daň a zdravotní a sociální reformu. Během opozičních let se z budoucích ministrů vyklubaly osobnosti, kterým neměl volič důvod nevěřit jejich liberalizační zápal. Premiérem se stal člověk, jenž se v boji proti etatismu všech barev nebál použít ostrá slova. Dokonce

i zelená parta vypadala – zřejmě pod vlivem *cheerleader efektu*[2] – poměrně liberálně a docela přijatelně.

Topolánkova vláda začala slibně. Neustupovala od plánu na zavedení rovné daně, Vlastimil Tlustý v Bruselu vetoval navýšení daně z piva, Tomáš Julínek pracoval na zdravotní reformě. Uplynulo ale pár měsíců a voliči nevěřili vlastním očím. Z ministrů Řimana, Langeru a Nečase se stali učinění eurohujeri a tvář *Modré šance*, ministr Tlustý, byl promptně odklizen. Julínkovi se sice podařilo za velkého křiku sociální demokracie zavést regulační poplatky, který ulevil doktorům od řešení marginalit a pacientům výrazně zkrátil dobu čekání v čekárnách, a ODS sice zreformovala daň z příjmu fyzických osob a snížila daň z příjmu právnických osob, avšak o rovné dani nemohlo být ani řeči. O daňovém přiznání na jednu A5 už se raději ani nemluvilo. *Modrá šance* porodila myš.

To by ještě nebylo tak strašné, kdyby zůstalo u toho. Další zákony, které parlament v letech 2006–2010 schválil, už byly jednoznačně negativní. Škodlivé zelené nesmysly od biopaliv po nařízení REACH prošly jako nůž horkým máslem. Premiér Topolánek už si přestal myslet, že *euroústava* Lisabonská smlouva je shit (možná myslel, že návrh je šit horkou jehlou?), a brutálním nátlakem ji protlačil parlamentem. Stejně tak prošel antidiskriminační zákon a další a další. O tom, že si parlament nebyl schopen prosadit ani předčasné volby a bojácně uposlechl protiústavní krok Ústavního soudu, snad raději ani nemluvě.

Za tento svůj ostudný čtyřletý výkon ODS sice ztratila téměř polovinu voličů, avšak místo toho, aby pro ni volby znamenaly ránu z milosti, utrpěla tato strana další roky ve vládě. Tentokrát ale s ještě slabším premiérem a s kývajícími poslanci, mezi kterými se už nenašla jediná pravicová osobnost. A podle toho taky vypadal výkon parlamentu po volbách 2010.

Po všech zvýšených daních, zcela zpackané důchodové reformě a sKartách, protiústavním obcházení práva nevypovídat přenesením odpovědnosti na majitele vozidla a panáčkování před Bruselem přišlo hned několik zlatých hřebů tohoto volebního období. Sněmovna vůbec nijak nereagovala na třítydenní protiústavní alkoholovou prohibici, načež zavedla koncese na alkohol a tím zlikvidovala drobné likéry.

Provázala alimenty s řidičáky, zavedla drakonické pokuty za zaměstnávání na tzv. švarcsystém, nechala se nesmyslně okupovat Policií ČR a v téměř balkánském velkolepém finále se vláda nechala odvolat partou policejních plukovníků. Nezapomínejme, že největší vládní strana ODS byla sice unavená předchozím nepovedeným volebním obdobím, ale byla doplněna TOP 09, jejíž program sliboval jakousi stranu mírného liberalismu v mezích zákona, minimálně nízké daně a vyrovnané rozpočty. Avšak realitou bylo, že tato sněmovna a její vláda zaútočila na osobní a ekonomické svobody obyvatel tak jako žádá jiná před nimi.

Tomu přizvukoval naprosto neschopný Senát, který nejenže nezablokoval žádnou z vládních regulací, ale ještě si nechal odebrat svoji prakticky jedinou významnou pravomoc – volbu prezidenta republiky – aniž za to dostal cokoliv výměnou, a navíc s prováděcím zákonem tak děsivým, že legalita celé volby je dodnes zpochybňována. Jinou svoji pravomoc pak Senát využil k tomu, že sepsal slovy právníka a publicisty Tomáše Peciny „už od pohledu největší blábol sepsaný od vynálezu klínového písma“, tedy obžalobu prezidenta republiky z vlastizrady týden před koncem jeho mandátu.

O stavu současné sněmovny, jemuž vládně komunistický oligarcha a dotační magnát, který nezná ústavu a jednacím řád ani v hrubých obrysech, snad ani netřeba se rozepisovat. Některé útoky na naši svobodu už prošly, jiné (zákaz kouření v restauracích, elektronická evidence tržeb, zákaz prodeje o svátcích – viz LF září–říjen 2014) se chystají.

V praxi to funguje, ale co na to teorie?

Historie českých parlamentů ukazuje, že nezávisle na tom, jaká strana je u moci, svoboda občanů se ztrácí a pravomoci úředníků rostou. Jak si to ale můžeme vysvětlit?

S výjimkou Klausových let, kdy jasným imperativem byla liberalizace a privatiza-

ce, vychází regulační zápal ze samotné podstaty práce parlamentu a ministerských úředníků. Poslanci musí přijímat nové zákony, jinak je média obviňují z lenosti a přiživování se na daňových poplatnících. A tak jako u všeho jiného, i u regulací platí zákon rostoucích mezních nákladů.

Představme si tento zákon jako jablko. Pokud si chcete utrhnout jablko, sáhnete po tom, které je vám nejbližší. Pár dní si vystačíte s jablky, na která dosáhnete ze země, pak už ale musíte lézt výš a výš, s větší a větší námahou. Stejně je to u regulací. Parlamenty v 90. letech nejprve přijímaly snadné regulace – takové, které buď byly společensky žádoucí (liberalizace) nebo takové, na kterých byla velká společenská shoda, popř. proti nim byl pouze slabý odpor. Jakmile však tato jablka u země dojdou, musí poslanci sáhnout výše, po obtížnějších a více obtěžujících regulacích.

A v tu chvíli stojí jakoby před volbou: liberalizovat, nebo regulovat? I kdyby byly obě nepopulární pro zhruba stejně velké procento voličů – zpravidla však bývá mnohem populárnější další regulace –, má na regulaci zájem kdejaká nátlaková organizace, zatímco liberalizace prospěje pouze bezejmenným občanům, a tak se parlament většinou uchýlí k regulaci. Ekonomové tomu říkají koncentrované výhody a rozpuštěné náklady. Ve své knize *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* z roku 1965 tento princip představil Mancur Olson.

Neopominutelnou složkou v tomto mechanismu jsou úředníci z ministerstev, jejichž největším zájmem je přicházet s novějšími a novějšími regulacemi, a tak ospravedlňovat svoji existenci a zvětšovat svůj úřad. Protitlak úředníků je tak obrovský, že mu podlehne i kdejaký chlap s gulemi, stačí se podívat na ponuré výsledky téměř všech pravicových vlád kdekoli na světě.

Doufat ve změnu po příštích volbách je tak přinejmenším naivní. Je pravděpodobné, že po krátkodobém oddechnutí přijde záplava ještě horších zákonů. Takových, jaké si dnes ani neumíme představit.

Cesta ven?

Existuje něco, co umí tento trend zvrátit nebo aspoň zpomalit, nějaké světlo na konci tunelu? Ideálním řešením by bylo přepsání celé ústavy po americkém vzoru: vyčíslit malý počet pravomocí, které má národní parlament, a všechny ostatní pravomoci nechat nižším celkům, resp. občanům, a doplnit to nekompromisní listinou práv.

Ve své diplomové práci navrhuji tři záplaty současné ústavy, které by mohly jít liberální společnosti aspoň trochu naproti: dluhovou brzdu, kantonizaci ČR a lidové veto. A samozřejmě vystoupení z Evropské unie.

Nutnost vyrovnaných rozpočtů (dluhová brzda) bude znamenat rozumnější fiskální politiku a pravděpodobně privatizaci některých žroutů našich daní, popř. rušení úřadů na zrušení. Kantonizace by znamenala daňovou konkurenci našich krajů, tak jako si konkurují švýcarské kantony, navíc by si kraje konkurovaly svými regulacemi, což by je nutilo kopírovat „best practice“ a vyhybat se věcem, které se neosvědčily.

Lidové veto, popř. aspoň hojně vetující prezident, by dokázalo přinejmenším brzdit regulační nadšení parlamentu.

Jistou nadějí skrývá také mechanismus popsáný Bryanem Caplanem v článku „Past na myšlenky“ (LF březen–duben 2015) – lepší hospodářské výsledky a z toho plynoucí bohatnutí obyvatelstva predikuje přijímání liberálnějších zákonů.

Budoucnost vypadá ponuře, ale naděje existuje.

[1] Pro neshovívavou libertariánskou kritiku Klausových vlád viz *A Laissez-Faire Fable of the Czech Republic* <https://mises.org/library/laissez-faire-fable-czech-republic-0>

[2] Cheerleader efekt je kognitivní zkreslení (bias), které způsobuje, že ženy vypadají atraktivněji ve skupině než samotné. Výraz vymyslel Barney Stinson, ale efekt má oporu ve vědecké literatuře. https://en.wikipedia.org/wiki/Cheerleader_effect

Martin Pánek je šéfredaktorem *Laissez Faire*.

Jak matky zároveň vyvracejí i potvrzují standardní ekonomickou teorii (neboli úvod do principů mámonomie)

SARAH SKWIREOVÁ

Minulou zimu jsem se chystala zateplit všechna svá okna umělou izolací. Zeptala jsem svých facebookových přátel, jestli by dokázali s pomocí ekonomie

vymyslet, do které místnosti bych se měla pustit nejdřív. Na mé zdi přistály docela dobré nápady: co začít tou nejstudenější? Nebo kuchyní, protože se používá nejvíce?

A co jako první vzít místnost s největšími okny?

Všechny byly špatně. A to proto, že já doopravdy na ekonomii nedám – řídím se

totiž mámonomií. Mámonomie je zvláštním druhem ekonomického myšlení, který praktikují rodiče. (Tím myslím všichni rodiče, i otcové. Prostě mi jen mámonomie zněla líp než rodičonomie.) A pokud mámonomii uvedete do praxe, přijdete na to, že nejlepší je dát plastovou izolaci jako první na okna v dětském pokoji. Proč? No protože to můžete udělat během půl hodiny, kdy se vaše děti dívají na nejnovější díl *Mašinky Tomáše*, a zbytek domu dodělat, když už klidně spí a nepřekázejí. A navíc: děti jsou malé a špatně snášejí chlad, takže rádi zařídíte pohodlí nejdřív jim.

To hlavní, co mámonomii odlišuje od ostatních druhů ekonomického myšlení, je totiž dětský faktor. Děti jsou v mámonomii tím, okolo čeho se všechno točí. Jak to myslím? Dám vám příklad: Ekonomie říká, že všechny statky mají svoje substituty, ale mámonomové vědí, že je to nesmysl. Podle pravidel mámonomie prostě někdy budete muset otočit auto a jet dvě hodiny zpátky do hotelu, abyste zachránili nejoblíbenější panenku ze spárů hotelové prádelny. (Mimochodem, díky tati a mami – pořád ji mám). Ekonomie vám bude říkat, že (neurčitá) deka má substitut, mámonomie odpoví, že oblíbená dětská dečka ne. Někdy jsou prostě křivky poptávky vertikální a cena nekonečná.

Ekonomie k preferencím přistupuje jako k daným a vysvětluje chování tzv. ekonomických aktérů. Mámonomie naproti tomu ví, že preference jsou tajemné a chování vysvětlit nejde, obzvlášť když je ekonomický aktér nižší než sto centimetrů. Skutečnou prací mámonoma je tak zpřeházet preference a ovlivnit chování – prostě chceme, abyste snědli zeleninu, než si dáte hranol-

ky, i když je jasné, že vám bude chutnat míň.

A někdy mámonomie pomáhá odhalovat skrytá ekonomická tajemství. Všichni víme, že ekonomie si váží efektivitu. Někteří lidé z toho odvodí, že když máte pumpu mezi kanceláří a školkou, měli byste se pro benzín stavět po cestě pro děti. Mámonomové vám ale řeknou, že to nedává smysl – protože ví, že jednak vaše děti vyletí z kůže, když je vyzvednete jindy než v obvyklý čas, a navíc opravdu rády pomáhají tankovat. Takže cestu naplánují tak, aby dávala z pohledu mámonomie smysl – což ve výsledku, jakmile vezmete plně v úvahu veškerá omezení, dává smysl i ekonomický.

Ekonomové si myslí, že projevené preference jsou důležité, ale často záhadné. Podle nich lidé před příchodem hurikánu ve velkém nakupují plněné sušenky, protože prostě proto. A skutečný důvod pro ně není zas tak důležitý. Mámonomie dokáže tyhle preference odmaskovat: třeba tím, že nám připomene, že to děti mají sušenky rády – rychle dodají energii, uklidňují, nemusí se vařit a je z nich minimum odpadu.

A stejně často jako mámonomie zpochybňuje ekonomickou teorii, tak pomáhá potvrdit praktická užití ekonomického myšlení.

Ekonomie nám připomíná, že žijeme v prostředí vzácnosti. Mámonomové souhlasí, protože když vaše sestra dojí skořicové lupinky, vám na snídani prostě zbyde ovesná kaše. Podle ekonomů je čas, stejně jako kterýkoliv jiný zdroj, vzácný. To podle jejich mámonomických protějšků taky, jen oni by vám těch pár hodin mezi dětskou a dospěláckou večerkou neprodali ani za zlatou cihlu. A protože ekonomickou

optikou je čas taky statek, někdy záleží na pořadí, v jakém využijeme ty ostatní. Proto máme dneska k večeři salát a hrášek budeme rozmrazovat až na konci týdne, přičemž jako svačinu si ještě dáme banány – už povážlivě hnědnou. Ekonomie ví, že kapitál je heterogenní. To mámonomie taky – takže pokud si nedáte banán dneska, zítra na stole přistane banánový chléb. A když přijde na to, jak ten chleba rozdělit, mámonomie s ekonomikou souhlasí. Vy ho sice rozříznete, ale bude to váš bratr, který dostane jako první šanci vybrat si svůj díl. (Mámonomie je v tomhle ohledu v souladu s Rawlsiánskou politickou filosofií.) A prosím vás, nezapomeňte zbytky zabalit do alobalu.

Za všemi těmihle úsměvnými příklady však leží hlubší myšlenka. Totiž, že lidé, kteří technicky vzato žádnou ekonomii neznají, používají každodenně ekonomické i mámonomické způsoby myšlení. Rozhodují se pomocí nich v maličkostech i důležitých a velkých krocích. Lenore Skenazyová na svém blogu *Free-Range Kids* skvěle ukazuje, jaké dobré věci se mohou stát, když začnou mámy o riziku a nejistotě přemýšlet jako ekonomové. A naproti tomu ekonomové v učebnách po celém světě používají mámonomické příklady k tomu, aby vysvětlili teoretické principy a ukázali jejich propojení s praxí.

My všichni bychom se rozhodovali líp, kdyby mámy víc přemýšlely o ekonomii. A profesori ekonomie zas o mámách.

Sarah Skwireová je editorkou časopisu Freeman a senior fellow v Liberty Fundu. Je básnířka a autorka knihy „Writing with a Thesis“. Přeložil Ondřej Trhoň.

Žádný pořádný libertariánský důvod, proč nelegalizovat svatby homosexuálů, neexistuje

SHELDON RICHMAN

Stát by do manželství neměl nijak zasahovat – ale říct jen tohle nestačí. A libertariáni, kteří si myslí, že ano, se mýlí.

Zkusil jsem najít nějaký pořádný libertariánský argument, proč by Nejvyšší soud Spojených států amerických měl ponechat státům Unie možnost zakázat párům stejného pohlaví manželské svazky (po hla-

sování s výsledkem 5–4 nakonec prohlásil státní omezení za protiústavní).

Nepodařilo se mi to.

Ne, že bych doufal, že nějaký takový argument vůbec najdu – moje vlastní přesvědčení je přesně opačné. Ale viděl jsem hodně libertariánů prohlašovat, že pro gaye a lesby pozitivní rozhodnutí je z li-

bertariánské perspektivy chybné, a nedalo mi to – chtěl jsem zkusit, jestli to dokážu obhájit lépe než oni. Protože když jsem vzal v úvahu všechno, co o libertariánství vím, vyšlo mi bránění gayům a lesbám ve vstupu do manželství jako nemorální.

Jedno musí být řečeno hned na začátku: stát – pokud by vůbec měl existovat – by

se do manželství neměl nijak míchat. Zní to hezky, ale říct to takhle jednoduše nestačí – a libertariáni, kteří si myslí, že ano, se mýlí. Proč? Představte si, že by vláda zakázala černochům používat dálnice. Stačilo by to libertariánům k tomu, aby sepsali prohlášení, že bez ohledu na diskriminované černochy by vláda měla přestat spravovat dálnice úplně? Samozřejmě, že ne, protože taková diskuze by zcela míjela jádro problému. Libertariáni by měli místo toho říct, že dokud vláda naše dálnice spravuje, neměla by nikoho neférově a zle diskriminovat při jejich používání.

Proč je tohle správné libertariánské stanovisko? Jednoduše proto, že ačkoliv libertariáni čekají na zrušení státu, měli by prozatím chtít co nejvíc omezit jeho moc konat nespravedlnost, aby se nemohl k lidem chovat neférově a připravovat je o důstojnost. A jednou z cest, jak to dokázat, je omezit jeho moc diskriminovat. Vláda by sice neměla mít v ruce úřad na vydávání oddacích povolení, ale když ho má, rozhodně by je neměla odpírat gayům a lesbám. Na jakých libertariánských základech by měly být stejnopohlavní páry na recepci úřadu vykazovány ven?

Jak píše Steve Horwitz, profesor ekonomie na St. Lawrence University: „Principy klasického liberalismu říkají, že stát by měl všechny občany před zákonem posuzovat rovně.“ Jak Horwitz poznamenává, přesně tohle bylo cílem liberálních hnutí odnepaměti, a zásadní myšlenku dál rozvádí:

„Vláda se musí ke všem svým občanům chovat stejně a ani jeden cent z mých daní nesmí jít na nespravedlivou diskriminaci. Z pohledu klasického liberalismu by tak bylo špatně, kdyby vláda rozhodla nevyplatit zdravotní pojištění černochům, přestože obecně si všichni myslíme, že sociální pojištění je ve svém důsledku nelegitimním použitím státní moci.“

A to stejné platí i pro stejnopohlavní svazky. Pokud chce vláda dát určitá privilegia těm, co jsou sezdaní, pak je musí dát rovně všem občanům, kteří chtějí do manželství vstoupit. Ze stejných důvodů, jako je z libertariánského pohledu špatné zakazovat mezirasové svazky, nemá opodstatnění ani zákaz manželství stejnopohlavních párů.

Tahle rovnost ale, jak někteří libertariáni tvrdí, neznamená, že by se znevýhodnění jedné skupiny měla vztahovat na všechno. Jde tu o něco jiného: rovnou ochranu. Pokud by vláda zavedla nucené odvody a na vojnu brala jen muže, bylo by veskrze nelibertariánské požadovat, aby byly ženy ve jménu rovnosti před zákonem odvádě-

ny také. Naopak: rovnost před zákonem by byla základem pro zrušení branné povinnosti.

Také jsem slyšel argument, že pokud by se manželství zakládalo hlavně na „negativních právech“ – tedy těch, která by celkovou státní agresi umenšovala – nedalo by se proti stejnopohlavním svazkům říct nic. Jenže (prý) pokud manželství obnáší hlavně práva „pozitivní“, totiž (údajně) nároky na výhody ze strany státu, libertarián by měl mít námitky proti dalšímu rozšiřování už tak zkaženého systému. Tahle myšlenka se napoprvé zdá docela dobrá, ale při bližším zkoumání neobstojí.

Přičemž rozhodně netvrdím, že vám manželství žádné státní výhody nepřinese. Neziskovka Human Rights Campaign zasazující se o mj. i o práva homosexuálů píše:

„Ve federálním zákoníku je vypsáných 1138 výhod, práv a ochran na základě manželství. V červnu 2013 rozhodnutí Nejvyššího soudu v případě *United States v. Windsor* shodilo ze stolu část zákona o ochraně manželství (*Defense of Marriage Act*), která sezdané stejnopohlavní páry vylučovala ze všech federálních výhod a programů. Díky tomuto rozhodnutí byla manželství gayů a leseb poprvé uznána na federální úrovni. Přesto přetrvává řada státních zákonů, které mnoha párům brání v plném čerpání federálních výhod včetně sociálního pojištění a veteránských přídavek.“

Možná jsou podobné výhody dostupné na státní úrovni.

Vezměme si nějaký příklad, třeba federální zákon *Family and Medical Leave Act (FMLA)*, podle kterého musí zaměstnavatelé svým podřízeným umožnit vzít si v oprávněných případech extra (neplacenou) dovolenou – třeba nemocenskou nebo rodičovskou. Od doby, co zákon v roce 1993 prošel, byla jeho působnost rozšířena i na homosexuální páry, které byly oddány ve státě uznávajícím stejnopohlavní svazky.

Je pravda, že povinná rodičovská a nemocenská uvaluje na zaměstnavatele (a ve výsledku i zaměstnance) nucené výdaje, proto nemůže projít přes libertariánský filtr. A pravdou také je, že s posledním rozhodnutím Nejvyššího soudu dosáhne na výhody poskytované pod FMLA více lidí. Ale navzdory některým libertariánům tohle není žádný důvod k tomu, abychom postup soudu zatracovali. Je to jen další podnět pro snahu o zrušení FMLA jako celku.

Schvalovat zákaz stejnopohlavních svazků s cílem zamezit rozšiřování FMLA

je něco jako bombardovat vesnici plnou nevinných lidí kvůli zabití jediného zločince: při snaze napravit jednu křivdu bude napácháno o mnoho víc zla. A vezměte v úvahu, že to nejsou sezdané páry (i když třeba téhle výhody využívají), které nutí zaměstnavatele, aby jim poskytli dovolenou. To stát je agresor. Tak se pojdme pustit do něj a do jeho chapadel přímo – diskriminace homosexuálů toho v tomhle směru moc neudělá. Pouze vysílá zprávu, že výhody jsou tu jen pro heterosexuální páry.

Podobně i představa státu nutícího fotografy a pekaře k práci na svatbách leseb a gayů těžko skýtá důvod k zakázání všech obřadů pro homosexuály. Zaměříme se na ty, kteří skutečně naše práva porušují, a nechme nevinné stranou.

Nepochybuji o tom, že některé stejnopohlavní páry, které si přejí sezdat (možná i většina z nich), to chtějí proto, aby dosáhly na stejné výhody, které vláda přiznává heterosexuálům. (Podobně jako ostatní daňoví poplatníci i oni určitě věří, že mají nárok na nějakou návratnost své investice uložené v daních.) Většina homosexuálních párů, podobně jako jejich heterosexuální protějšci, nejsou libertariáni a mnozí proti státům rozdělovaným výhodám nic nemají. Naopak: vidí je jako znak právoplatného občanství. A tudíž se při odepření těchto výhod cítí jako občané druhé kategorie.

Ale bylo by chybou myslet si, že úlevy přiznávané manželům jsou jediným nebo dokonce hlavním důvodem, který stojí za hnutím pro uznání stejnopohlavních svazků. I kdyby byly tyto výhody ze dne na den rozšířeny i na všechny nesezdané heterosexuální páry (jak si to představují zastánci civilních svazků), mnoho lidí by se stále chtělo vzít. Pro většinu lidí představuje právně posvěcené manželství osobní a kulturní prohlášení vzájemné lásky a závazku, které nemá rovnocennou alternativu. A mnoho homosexuálních párů ho chce mít možnost taky pronést. Nechtějí být v registrovaném partnerství, chtějí být manželi – to slovo prostě má svůj význam. (Všimněte si, že soud pojem manželství nevyměnil – jen uznal, že se jeho samotný koncept vyvinul.)

A je urážlivé a domýšlivé říkat homosexuálům, že by měli být spokojeni jen s registrovaným partnerstvím a jeho materiálními výhodami.

Sheldon Richman je majitelem blogu Free Association, předseda správní rady v Center for a Stateless Society a research fellow v Independent Institutu. Přeložil Ondřej Trhoň.

Ekonomický způsob kladení otázek

DON BOUDREAUX

Je banální a pravdě odpovídající, pokud si povšimneme, že ekonomie se liší (nebo by se měla lišit) svojí vědeckou metodou od věd jako fyzika a chemie. Ze všech fyzikálních nebo ne-sociálních věd je biologie nejpodobnější ekonomii: středobodem biologie i ekonomie je snaha o porozumění logiky neplánovaného řádu a interpretace pozorovaných jevů z reálného světa ve světle tohoto porozumění.

Fakt, že ekonomie neumí dávat specifické předpovědi řekněme o tom, jaká bude zítra cena zlata nebo zda tento konkrétní vládní program bude za X měsíců následovaný Y-procentním nárůstem nezaměstnanosti a Z-procentním pádem nominálního HDP, reflektuje obrovskou komplexnost ekonomických jevů, ne slabost, chybovost nebo „nedospělost“ ekonomie. Jak vysvětloval Hayek, to nejlepší, co ti nejlepší ekonomové dokážou, je dávat pravděpodobné předpovědi o vzorcích (pattern predictions).[1]

Pro mě je ekonomie hlavně o zažehnutí těch správných otázek. Položit správnou otázku, i když je nemožné dát na ni 100% správnou nebo velmi detailní odpověď, dělá překvapivě dobrou práci pro to, abychom si byli jisti, že přemýšlení o ekonomii stojí na správných základech.

Např. když obhájci vyšších cel na ocel správně říkají, že taková cla ochrání pracovní místa v domácím ocelovém průmyslu, zeptá se dobrý ekonom: „A odkud přijdou zdroje, které jsou použity k placení těchto chráněných pracovníků a k placení vyšších dividend majitelům domácích firem na výrobu oceli, které už nemusí tak energicky konkurovat firmám z ciziny? Otázkou se nerozumí, že se snažíme najít odpověď ve smyslu konkrétních sektorů („90 % zdrojů bude pocházet z domácího dřevotěžebního průmyslu a 10 % přijde z domácího IT odvětví“). Ta otázka ve skutečnosti přiměje inteligentního a čestného obhájce cel, aby si uvědomil, že zdroje, které jsou směřovány clem do chráněného odvětví, nepadají z nebe; musejí pocházet z jiných odvětví ekonomiky – tedy od zákazníků a pracovníků v jiných odvětvích. Položit tuto otázku znamená vrhnout světlo na tyto „jiné“, ačkoliv tyto jiné nejsou individuálně identifikovatelné.

Nebo se podívejme na tento komentář, který mi v pátek poslal jeden čtenář našeho blogu: „Vy [Boudreaux] jste si příliš jistý, že trhy jsou efektivní a firmy nedělají chyby. Jak víte, že firmy mají pravdu a platí svým zaměstnancům dost, aby udržely rotaci pracovní síly na přijatelné úrovni?“

Jedna odpověď je „konkurence“. Dokud neexistují umělé bariéry pro vstup do od-

větví, jsou jakékoliv chyby učiněné firmami ziskovými příležitostmi pro pozornější podnikatele nebo pro schopnější firmy. Neříkám, že každý soukromý podnikatel nebo manažer firmy je hyper-racionální génius, který má pravdu vždy bez výjimky. (Tady se mýlí mnoho behaviorálních ekonomů: předpokládají, že argument ekonomů pro efektivní trhy pro svoji pravdivost potřebuje mnohem přísnější racionalitu a vyhýbání se individuálním chybám, než ve skutečnosti potřebuje.) Podstata argumentu však spočívá v tom, že kombinace ziskového motivu, neomezené pravomoci nakládat s čistým ziskem (residual claimancy), svrchovanosti zákazníka (svoboda zákazníků utratit nebo neutratit peníze, jak si přejí) a konkurence, se kterou se pojí svoboda vstupu do odvětví, odchodu z něj a experimentace, pracuje neustále na vytlačování méně hospodárných a méně produktivních podnikatelských postupů postupy hospodárnějšími a produktivnějšími, což se nakonec měří tím, jak zákazníci chtějí utráct svoje peníze.[2]

Řečeno jinak, argument nezní, že víme s jistotou, že všechny nebo ani většina existujících podnikatelských postupů a smluvních ujednání jsou „nejlepší“. Nevíme nic takového, protože v realitě se bezchybnosti nikdy nedosáhne. Naším argumentem je, že my jakožto pouzí pozorovatelé bychom měli skromně přiznat vlastní nevědomost ohledně tržních podmínek a být tudíž velmi zdráhaví, když říkáme, že naše individuální zhodnocení údajně neefektivity toho nebo kterého tržního ujednání je pravdivé. A abychom tuto skromnost posílili, zatímco zároveň uznáme, že v realitě vždy existuje prostor pro zlepšení a napravení chyb, vyžadují pravidla soukromého vlastnictví, že ti, kteří trvají na tom, že zahlédli napravitelnou tržní chybu, dají svoje vlastní zdroje všanc, aby správnost svého úsudku otestovali.

Takové dávání vlastních zdrojů všanc je to, co dělají soukromí podnikatelé a investoři. Mnoho z nich se mýlí. A někteří z těch, co se mýlí, se dostanou i se svými chybami daleko. (A naproti tomu někteří z těch, co se nemýlí, mají takovou smůlu, že jejich správný úsudek nedojde ocenění.) Ale požadavek na to, aby každý šel s vlastní kůží na trh, je obrovsky důležitý – ve skutečnosti nepostradatelný – disciplinující nástroj, který směřuje k tomu, že vymytí špatné a bezohledné úsudky.

Co se pravděpodobnosti týče, lidé (jako soukromí podnikatelé) se svoji vlastní kůží na trhu na rozdíl od lidí (jako jsou akademici), kteří svoji kůží na trh nenesou, mnohem spíše (1) vezmou v potaz relevantní tržní

informace a (2) vyhnou se tržním aktivitám, jejichž úspěch závisí na detailních informacích a znalostech, které pravděpodobně nemají. Zkrátka komplexnost a dynamika světa, který obýváme, a nákladnost získávání informací o tomto světě znamenají, že to nejlepší, co můžou říct ti z nás, kteří o něm pouze teoretizujeme – kteří ho pouze pozorujeme a popisujeme –, a ti, kteří jsou zmocněni legislativním diktátem, aby ho regulovali, je to, že jakýkoliv konkrétní podnikatelský postup, smluvní ujednání nebo tržní pravidelnost pravděpodobně naplňuje zájmy všech stran účastných těchto postupů, ujednání a pravidelností lépe, než je naplňovala kterákoliv alternativa navržená námi pozorovateli, kteří jsme se svou kůží na trh nešli.

Akademici většinou nejsou oslavováni pro svoji skromnost. Oprávněně. Příliš mnoho lidí s titulem Ph.D. a JUDr. si arogantně myslí, že jejich zručnost se slovy, rovnicemi, statistikami a spreadsheetsy je certifikuje jakožto nejméně stejně informované a jistě objektivnější a dobromyslnější než „pouzí“ ziskuchtiví podnikatelé a předpokládání nešťastní zákazníci a zaměstnanci. Totéž platí pro politiky, kteří mylně považují svůj úspěch v soutěžích popularity (říká se jim „volby“) za důkaz svých vyšších znalostí a lepšího úsudku. Důležitým aktem ochrany soukromých, rozvinutých tržních ujednání před vlezlostí takových lidí je jedno důležité ospravedlnění pro zjednodušené tvrzení dobrého ekonomy, že konkurenční tržní ujednání jsou „efektivní“.

Dobrý ekonom se vždy ptá: „Proč bychom měli věřit vám, že víte lépe než skuteční tržní účastníci, co by se na trhu mělo dít?“ A dobrý ekonom je ten, který také předvede přesné, ostré zhodnocení důvěryhodnosti odpovědi na tuto otázku.

[1] James Buchanan and Friedrich Hayek Interview: Pattern Prediction and Scientism; <http://ppe.mercatus.org/video/james-buchanan-and-friedrich-hayek-interview-pattern-prediction-and-scientism> (Samotný termín „pattern prediction“ je lépe vysvětlený v článku Efficient Markets and Pattern Predictions <http://www.macroresilience.com/2009/12/31/efficient-markets-and-pattern-predictions/> – pozn. překl.)

[2] Viz např. klasický článek Armena Alchiana z roku 1950 *Uncertainty, Evolution, and Economic Theory* (<http://www.kysq.org/docs/Alchien.pdf>) nebo nobelovskou přednášku Vernona Smithe *Constructivist and Ecological Rationality in Economics* z roku 2002 (<http://www.international.ucla.edu/media/files/Smith.pdf>)

Don Boudreaux je vedoucí katedry ekonomie na George Mason University a autorem knihy *Hypocrites & Half-Wits*. Přeložil Martin Pánek.

Ve službách svobody: INESS

Na Slovensku nalezneme think-tanky prosazující liberální hodnoty. Jedním z nich je v lednu 2006 založený INESS (Inštitút ekonomických a spoločenských analýz). Sřídobodem jeho činnosti je analýza zaměřená na uplatňování principů a nástrojů volného trhu a jejich dopadů v podmínkách slovenské ekonomiky. Málokdo se věnuje monitorování činnosti a financování slovenského veřejného sektoru v takové míře jako INESS. Do oblasti zájmu analytiků INESS patří i hodnocení efektu legislativních změn a komentování aktuálních ekonomických a společenských témat.

INESS

INESS je financován výhradně z darů fyzických osob a příjmů z vlastní činnosti. Jedná se o nezávislé, nestátní a apolitické občanské sdružení.

Analytici INESS patří k hojně citovaným a publikujícím odborníkům v respektovaných slovenských médiích. Pravidelně také přednášejí na konferencích a odborných fórech s ekonomickou a politickou tematikou. INESS vydává vlastní měsíčník *Market Finesse*, komentující aktuální společensko-ekonomické dění. Organizuje i vlastní diskusní fóra a odborné semináře. Každé léto se v režii INESS koná série vzdělávacích přednášek *The Liberty English Camp* pod vedením lektorů z celého světa.

Z nejvydařenějších projektů INESS jistě stojí za zmínku *Cena štátu*. Ten se dopodrobna věnuje struktuře jednotlivých po-

ložek státního rozpočtu a občané se díky němu mohou dozvědět, jak velká část státních výdajů jde na důchody, obranu nebo školství. Výdaje jsou rozpočítány i na každého jednotlivého občana. Ve formě účtenky, která vychází i jako součást vydání deníku SME, je tak každému předloženo, kolik musí na jednotlivé státní služby zaplatit z vlastní kapsy. INESS takto nově monitoruje i výdaje slovenských krajů.

Popularitu si získal i projekt *Romský mýtus*. Jeho cílem bylo nabourat hojně sdílený stereotyp, že finanční podpora romských komunit je hlavní příčinou vysokých daní a že odepření podpory Romům by vyřešilo problémy veřejných rozpočtů. Romský mýtus však na konkrétních číslech demonstroval, že částka, kterou stát vynakládá na podporu Romů, je pouhou kapkou v moři veřejných výdajů. Velký ohlas si získal minutový videospot, jenž byl součástí kampaně.

Nejčerstvějším výstupem INESS je rozsáhlá knižní publikace *Zlé peníze*, ve které ekonomický analytik Juraj Karpiš nabízí vlastní interpretaci finanční a dluhové krize.

Inštitút ekonomických a spoločenských analýz (zkráceně INESS)

Založen: 2006

Ředitel: Richard Ďurana

Více informací: <http://www.iness.sk/>

(mn)

**Být jenom nejlepší
ve státní maturitě
vám bude v životě
k ničemu.
Nabízíme víc.**

ZVEME VÁS NA DNY OTEVŘENÝCH DVEŘÍ
[WWW.PORG.CZ](http://www.porg.cz)

**GYMNÁZIUM
A ZÁKLADNÍ
ŠKOLA**

**PORG
Libeň**

**Nový
PORG**

**PORG
Ostrava**

Další zamítnutá olympiáda

Voliči v německém Hamburku zamítli 29. listopadu 2015 možnost hostování olympijských her v roce 2024, a hamburská přihláška byla tedy stažena. Při 50,1% účasti se proti pořádání olympiády vyslovilo 51,6 % voličů. Spolková vláda měla rezervovaný postoj k převzetí záruk nad investicí 6,2 miliard eur. Odmítavý postoj voličů tak kopíruje referenda z roku 2013, kdy voliči postupně odmítli olympiádu v Graubündenu (LF březen-duben 2013), ve Vídni a v Mnichově a v roce 2014 v Krakově.

Nám nezbyvá než citovat z kanonického článku Jaroslava Bachory z LF prosinec 2005: „Je příznačné, že o přidělení pořadatelsví OH nežádají u Mezinárodního olympijského výboru spolky sportovců, ale politici. Je signifikantní, že první státem organizovanou moderní Olympiádou byla ta v roce 1936 ve fašistickém Německu. Politici a lobbisté tehdy i dnes pouze vydávají svůj privátní zájem za zájem veřejný. Olympiáda není žádným veřejným statkem, a tudíž na ni nemá jít z veřejných peněz ani haléř.“ (mp)

